

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата юридичних наук, доцента

Корольової Вікторії Вікторівни

на дисертацію Гавриленка Олександра Олександровича

**на тему «Теоретико-правові аспекти правового регулювання деліктної
відповідальності публічних суб'єктів»,**

представлену на здобуття ступеня доктора філософії галузі знань 08

«Право» зі спеціальності 081 «Право»

Актуальність теми дослідження. Питання деліктної відповідальності публічних суб'єктів має безпосереднє значення для забезпечення реалізації, охорони та відновлення прав і свобод людини й громадянина. Цей правовий інститут виконує важливу функцію механізму захисту осіб у випадках порушення їхніх прав органами державної влади, місцевого самоврядування чи їхніми посадовими особами. Від рівня наукового опрацювання проблематики деліктної відповідальності публічних суб'єктів, а також від якості нормативно-правового регулювання цієї сфери залежить ефективність захисту прав людини в Україні, що є одним із ключових показників розвитку демократичної та правової держави.

В умовах триваючої повномасштабної збройної агресії російської федерації проти України питання деліктної відповідальності публічних суб'єктів набуває особливої гостроти. Це зумовлено необхідністю належного правового забезпечення процесу відшкодування збитків, завданих державі, фізичним і юридичним особам унаслідок воєнних дій. Саме інститут деліктної відповідальності створює правові підстави для компенсації заподіяної шкоди та відновлення порушених прав.

Окрему актуальність проблема деліктної відповідальності набуває у контексті європейської інтеграції України. Процес гармонізації національного законодавства із правовими стандартами Європейського Союзу передбачає

вдосконалення механізмів відповідальності держави та її органів перед громадянами, що є невід'ємним елементом правової державності.

Слід також зазначити, що щоденна взаємодія фізичних і юридичних осіб із публічними суб'єктами через систему органів влади формує об'єктивну потребу у наявності ефективних правових гарантій, спрямованих на запобігання зловживанню владними повноваженнями та на захист осіб від протиправних дій. У цьому зв'язку інститут деліктної відповідальності публічних суб'єктів посідає вагоме місце в системі засобів забезпечення принципів законності та справедливості у взаємовідносинах між державою та громадянами. Його розвиток і практичне застосування зумовлюють необхідність подальшого поглибленого теоретичного осмислення та комплексного наукового дослідження. Відтак, вивчення зазначеної проблематики набуває особливої актуальності та продовжує привертати значну увагу представників наукової спільноти у сфері права.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження проведено в межах науково-дослідної теми кафедри теорії та історії держави і права Вищого навчального закладу «Університет економіки та права «КРОК» – «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення прав людини та дитини в умовах розбудови правової, демократичної, соціально-орієнтованої держави з широко розгалуженими інститутами громадянського суспільства» (номер державної реєстрації: 0118U001384).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність. Аналіз змісту дисертаційної роботи та наукових публікацій автора дає підстави стверджувати, що результати, отримані в процесі теоретико-правового дослідження, є науково обґрунтованими, достовірними та повною мірою відповідають поставленій меті й завданням дослідження. Це зумовлено належним і обґрунтованим застосуванням комплексу загальнонаукових і спеціальних методів, які забезпечили належний рівень теоретичного узагальнення та глибини наукового аналізу. У роботі чітко визначено об'єкт і предмет дослідження.

Об'єктом виступають суспільні відносини, що виникають у сфері деліктної відповідальності публічних суб'єктів, а предметом дослідження є теоретико-правові аспекти правового регулювання деліктної відповідальності публічних суб'єктів.

Схвальної оцінки заслуговує використання Гавриленко О.О. широкої джерельної бази, яка охоплює значний масив наукових праць як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників, нормативно-правових актів, матеріалів судової практики. Список використаних джерел налічує 255 найменувань, які були ретельно опрацьовані, систематизовані та критично осмислені автором. Такий обсяг і глибина аналізу джерел дозволили забезпечити достовірність викладених положень і репрезентативність сформульованих висновків.

Висновки та пропозиції, сформульовані здобувачем, є достовірними та обґрунтованими і мають значний потенціал для подальшого використання як у науково-дослідній діяльності – з метою подальшого розвитку теоретичних засад деліктної відповідальності публічних суб'єктів, так і у сфері правозастосування для підвищення ефективності практичного механізму реалізації цього інституту.

Наукова новизна отриманих результатів. Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає у формулювання та обґрунтуванні нових, а також удосконаленні наявних наукових положень, що стосуються теоретико-правових аспектів правового регулювання деліктної відповідальності публічних суб'єктів. Наукова новизна отриманих результатів конкретизується у наступному:

уперше:

– здійснено науково-теоретичний аналіз деліктної відповідальності публічних суб'єктів як різновиду цивільно-правової відповідальності та запропоновано перелік основних особливих ознак, які виділяють деліктну відповідальність публічних суб'єктів серед інших видів цивільно-правової відповідальності;

– запропоновано шляхи посилення персональної відповідальності посадових та службових осіб органів влади за шкоду, завдану їх незаконними діями, рішеннями та бездіяльністю, шляхом внесення конкретних змін до законодавства України;

– на підставі аналізу вітчизняної судової практики виявлено проблеми щодо неправильного правозастосування судами норм, які визначають загальні засади правового регулювання деліктної відповідальності публічних суб'єктів, а саме статей 1173-1174 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України), під час розгляду справ про відшкодування шкоди, завданої органами, що здійснюють правоохоронну діяльність;

– визначено основні нормативно-правові акти, які на сьогодні становлять частину правової бази, на основі якої здійснюється регулювання механізму відшкодування шкоди, заподіяної фізичним та юридичним особам внаслідок війни російської федерації проти України, та проведено їх комплексний аналіз;

удосконалено:

– доктринальний підхід щодо комплексного характеру правової природи деліктної відповідальності публічних суб'єктів;

– аргументацію на підтримку позиції щодо можливості настання деліктної відповідальності для публічних суб'єктів незалежно від вини безпосередніх заподіювачів шкоди;

– аргументацію щодо можливості застосування до правовідносин з відшкодування шкоди, завданої внаслідок визнання нормативно-правового акту неконституційним, ст. 1175 ЦК України за аналогією закону;

дістали подальшого розвитку положення щодо:

– особливостей правового регулювання деліктної відповідальності публічних суб'єктів у таких країнах, як Франція, Німеччина та Польща;

– необхідності визначення на рівні закону механізму відшкодування шкоди, завданої фізичним та юридичним особам внаслідок збройної агресії рф проти України.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів. Отримані результати сприяють розширенню та поглибленню теоретичних і практичних аспектів проблемних питань правового регулювання деліктної відповідальності публічних суб'єктів, а також обґрунтуванню основних напрямів удосконалення відповідного законодавства. Теоретичні положення, висновки та пропозиції, сформульовані в дисертації, можуть бути використані: у науково-дослідній роботі – для подальших наукових досліджень, присвячених деліктній відповідальності публічних суб'єктів, окремих правових аспектів та проблемних питань, пов'язаних з нею; у правотворчій діяльності – для формування рекомендацій щодо вдосконалення чинного законодавства України, яке регулює деліктну відповідальність публічних суб'єктів; у правозастосовній діяльності – при застосуванні органами влади, зокрема судовими, або їх посадовими чи службовими особами положень чинного законодавства, що регулюють деліктну відповідальність публічних суб'єктів; в освітньому процесі – при підготовці підручників та навчальних посібників з дисциплін «Теорія держави та права», «Цивільне право», «Зобов'язальне право», «Деліктне право», методичних рекомендацій та спецкурсів, які передбачають вивчення питань, що стосуються деліктної відповідальності публічних суб'єктів.

Повнота викладу наукових результатів дисертації в опублікованих працях. Основні результати дисертації викладено у 13 наукових працях, зокрема у 6 наукових статтях, опублікованих у фахових виданнях України, та 7 публікаціях у збірниках матеріалів міжнародних, міжнародних науково-практичних і науково-практичних конференцій.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. Положення, висновки та рекомендації, викладені в дисертації Гавриленка О.О. і винесені на захист, отримані за допомогою правильно обраного методологічного інструментарію, що застосовувався у процесі підготовки роботи. Дисертаційне дослідження здійснювалося шляхом збалансованого поєднання загальнонаукових і

спеціальних методів. Зокрема, при розробці кожного підрозділу використовувався діалектичний метод для всебічного аналізу поглядів, тез, аргументів та підходів різних науковців стосовно теоретико-правових аспектів регулювання деліктної відповідальності публічних суб'єктів, проблемних питань у цій сфері та можливих шляхів їх вирішення. При дослідженні деліктної відповідальності публічних суб'єктів як різновиду цивільно-правової відповідальності використовувалися методи аналізу та синтезу, метод дедукції та метод конкретизації (1.1). При аналізі позицій прихильників та противників ідеї можливості настання деліктної відповідальності публічних суб'єктів без врахування вини застосовувався метод співставлення наукових позицій за допомогою якого вдалося виділити основні аргументи, які представники цих груп висловлюють на підтримку своєї позиції (1.2). Формально-юридичний метод використовувався при дослідженні текстів міжнародних, законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів, які регулюють настання деліктної відповідальності для таких публічних суб'єктів як держава та органи місцевого самоврядування, і допоміг виявити проблемні моменти наявні у законодавстві, що регулюють деліктну відповідальність цих суб'єктів (2.1, 2.2, 3.1, 3.2). Також формально-юридичний метод застосовано при дослідженні нормативно-правових актів, які регулюють окремі аспекти відшкодування шкоди, завданої фізичним та юридичним особам внаслідок війни РФ проти України (3.3). Порівняльно-правовий метод дослідження використано при дослідженні особливостей деліктної відповідальності держави та територіальних утворень у деяких країнах-членах ЄС і при порівнянні окремих з цих особливостей з ознаками, притаманними деліктній відповідальності публічних суб'єктів в Україні (2.3).

Таким чином, використання широкого методологічного інструментарію сприяло досягненню поставленої дисертантом мети та завдань дослідження на високому науково-методологічному рівні, що свідчить про оволодіння дисертантом методологією наукової діяльності.

Відповідність дисертації встановленим вимогам. Структура дисертації є логічною та відповідає встановленим вимогам. Робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, які поділяються на вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (255 найменувань на 30 сторінках). Загальний обсяг дисертації – 233 сторінки, обсяг основного тексту – 202 сторінки.

Робота виконана грамотно, у науковому стилі, з дотриманням логічної послідовності викладу матеріалу. Анотація повністю відповідає змісту основного тексту, достатньо повно відображає основні наукові результати, висновки та практичну значущість дослідження.

Оформлення дисертації відповідає вимогам, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40.

Відсутність порушень академічної доброчесності. У дисертації, поданій на рецензування, порушень академічної доброчесності не виявлено. У роботі чітко зазначено джерела запозичених ідей, наукових концепцій та положень, наведено відповідні посилання на авторів і використані джерела, а самі положення належно аргументовано в рамках авторського аналізу.

Зауваження та дискусійні положення щодо дисертації. Незважаючи на позитивну оцінку змісту рецензованого дослідження, вважаємо доцільним висловити свої міркування щодо окремих дискусійних моментів, які потребують додаткового уточнення та обґрунтування під час публічного захисту дисертації.

1. При дослідженні особливостей відшкодування шкоди, завданої фізичним та юридичним особам внаслідок війни російської федерації проти України (підрозділ 3.3), автор зазначає, що з огляду на триваючі міжнародні дискусії щодо конфіскації майна держави-агресора РФ та її резидентів з метою передачі цих активів Україні у вигляді репарацій, постає питання ефективності, юридичної обґрунтованості та справедливості такого механізму. Враховуючи обмежені можливості України впливати на юридичні процеси в інших державах, цікаво було б дізнатися вашу думку щодо доцільності такого підходу.

2. У дисертаційному дослідженні порушено проблему часткового врегулювання механізму відшкодування шкоди, завданої публічними суб'єктами, на рівні підзаконних нормативно-правових актів. Така ситуація, як слушно зазначає автор, зумовлює неузгодженість із положеннями чинного законодавства, зокрема з вимогами ч. 2 ст. 25 Бюджетного кодексу України. Внаслідок цього виникає правова невизначеність, що обмежує можливості осіб у реалізації права на відшкодування шкоди та знижує ефективність функціонування інституту деліктної відповідальності держави. У зв'язку з цим доцільно з'ясувати позицію автора щодо можливості та практичної доцільності законодавчого врегулювання механізму відшкодування шкоди, завданої органами державної влади або їх посадовими особами. Чи вважає автор виправданим ухвалення окремого закону, спрямованого на забезпечення єдності правового регулювання у цій сфері?

3. У роботі автором аргументовано позицію щодо можливості настання деліктної відповідальності для публічних суб'єктів незалежно від вини безпосередніх заподіювачів шкоди. Такий підхід обґрунтовується тим, що однією з основних функцій публічних суб'єктів, зокрема держави, є забезпечення та захист прав і свобод людини й громадянина, а також створення умов для їх повноцінної реалізації. Водночас, з огляду на традиційні підходи до інституту цивільно-правової відповідальності, які переважно ґрунтуються на принципі вини, зазначена позиція автора потребує додаткового пояснення.

Слід зазначити, що висловлені критичні зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації та не знижують наукової й практичної значущості дисертаційного дослідження Гавриленка О.О.

Загальна оцінка кваліфікаційної наукової праці. Дисертація Гавриленка О.О. на тему: «Теоретико-правові аспекти правового регулювання деліктної відповідальності публічних суб'єктів» є самостійною кваліфікаційною науковою працею. За своїм змістом, теоретичним рівнем та науковою новизною рецензоване наукове дослідження відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих

навчальних закладах (наукових установах), затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261, Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40.

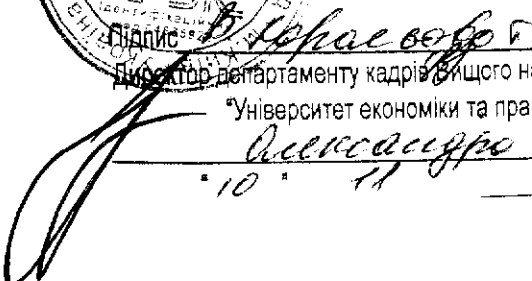
За результатом публічного захисту дисертації Гавриленко Олександр Олександрович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії у галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:

кандидат юридичних наук, доцент,

завідувач кафедри державно-правових дисциплін

Університету економіки та права «КРОК» Вікторія КОРОЛЬОВА

Підпис засвідчую
Директор департаменту кадрів вищого навчального закладу
«Університет економіки та права «Крок»
«10» 11 2025 р.